

درس اول

هستی بخش

در این درس می‌خوانیم

نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا، آگاهی یافتن به نیاز خود به خداوند که سرچشمه بندگی است، مفهوم نور بودن خدا در هستی، معرفت عمیق و والای خدا را در هر چیز دیدن و ناتوانی انسان در شناخت چیستی و ذات خداوند.

مشاوره

۳ آیه، ۴ حدیث و ۴ شعر در این درس، موجود است و بازم این درس در امتحان نوبت اول ۳ نمره و در نوبت دوم (نهایی) حدود ۵/۰ تا ۱ نمره می‌باشد.

دوست من! اول باید منظور از نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا رو همراه با مثال‌های مرتبط با اون یاد بگیری. بعد به سراغ آیات اون بری. آیه، حدیث و شعرای مربوط به نور بودن خداوند در هستی رو کنار هم و در ارتباط با همدیگه فرابگیر فایده و ثمره درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز یعنی افزایش بندگی که آگاهی، سرچشمه اونه رو همراه با دعای پیامبر که اهمیت زیادی داره، خوب بخون. در نهایت، حیطة شناخت انسان رو نسبت به هستی و چیستی خدا به طور مشخص بیاموز.

تفکر و اندیشه^۱

- اندیشه مانند بذری است که ۱. در ذهن جوانه می‌زند، ۲. در دل و قلب ریشه می‌دواند و ۳. برگ و بار آن به صورت اعمال، ظاهر می‌گردد.
- اندیشه، ۱. بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، ۲. استعدادها را شکوفا می‌کند و ۳. امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها (= تفکر و اندیشه) باشد.

ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم (ص): **أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ** برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

سؤال ۱ از دیدگاه رسول خدا (ص)، برترین عبادت‌ها چیست؟

۲ اگر اندیشیدن، مداوم و درباره خدا و صفات او باشد، کدام تعبیر پیامبر (ص) در مورد آن صحیح است؟

پاسخ ۱ اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت او

۲ برترین عبادت‌ها

- این بخش از کتاب (بخش تفکر و اندیشه شامل درس‌های ۱ تا ۶) به همین عبادت پرداخته است: اندیشه درباره خدا

ایستگاه سؤال

۱ | آیات و احادیث: پیام حدیث شریف پیامبر اکرم (ص): «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» را بنویسید.

۲ | جای خالی: الف) اندیشه، مانند بذری است که در ..... جوانه می‌زند، در دل و قلب ..... می‌دواند و برگ و بار آن به صورت ..... ظاهر می‌شود.

ب) اندیشه، ..... را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را ..... می‌کند و امید به ..... را نوید می‌بخشد.

۳ | پاسخ کوتاه: مایه طراوت و زیبایی بهار جوانی و شکوفایی استعدادهای انسان چیست؟

۴ | دو گزینه‌ای: پیامبر اکرم (ص) کدام مورد را برترین عبادت معرفی نموده‌اند؟

(۱) بیان سخن حق در مقابل سلطان ستمگر (۲) اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت او

۵ | پاسخ تشریحی: سه مورد از آثار و ثمرات تفکر و اندیشه را نام ببرید.

۱. تفکر و اندیشه مربوط به متن قبل از شروع درس اول است.

پاسخ ۱. اندیشه درباره خدا و قدرت او، برترین عبادت‌هاست.

۲. الف) ذهن - ریشه - اعمال

۳. اندیشه

۴. گزینه ۲

۵. اندیشه، ۱. بهار جوانی را پرتراوت و زیبا می‌سازد، ۲. استعدادها را شکوفا می‌کند و ۳. امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.

مقدمه

- آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی درباره این جهان پر جنب و جوش (پرغوغا) تفکر کرده باشید؟
- تفکر درباره جهان دوردست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیارگان؛ و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.

• آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهناور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجودات متنوع از کجا آمده‌اند؟

سؤال موجودات جهان، هستی خود را وامدار (فقیر، نیازمند، وابسته به) چه کسی هستند؟!

جواب همه موجودات، از جمله انسان پدیده‌هایی هستند که وجود و هستی‌شان از خودشان نیست و در وجود و هستی، نیازمند به خدا هستند.

تلاشگر: حواست باشه

لازمه این‌که بدانیم آیا موجودات، هستی خود را وامدار کسی هستند یا خیر، تفکر در مورد آغاز و پایان هستی، یا به تعبیری، تفکر درباره مبدأ و معاد است که نیازمند تفکر در جهان نزدیک و دوردست می‌باشد.

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

شناخت اولیه و ابتدایی

- هر کدام از ما، بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند.

معرفت عمیق‌تر

- با وجود این شناخت اولیه (ابتدایی و فطری)، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها تفکر درباره نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده است. بیان این راه به شرح زیر است:

مقدمه اول

- اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که بیندیشیم، آن‌ها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را، پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست.

چند عبارت مترادف با هم رو ببین!

تلاشگر: حواست باشه

پدیده = مخلوقات = وجودشان از خودشان نیست = فقیر = وابسته = وامدار

مقدمه دوم

- پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که ۱. خودش پدیده نباشد، بلکه ۲. وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

ایستگاه شعر

ذاتِ نایافته از هستی، بخش^۱ چون تواند که بود هستی‌بخش
خشک ابری که بُود ز آب تهی ناید از وی صفت آب‌دهی

۱. در بیت اول، بخش در مصراع اول به معنای سهم و بهره است و در مصراع دوم به معنای عطا کردن.

سؤال ۱ کدامین مقدمه استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش، در این بیت ذکر شده است؟

۲ مفهوم اصلی این ابیات را بنویسید.

پاسخ ۱ مقدمه دوم

۲ پدیده‌ها که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد؛ بلکه وجودش از خودش باشد.

آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست (بی‌نیاز و غنی است)، که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود.

نتیجه با توجه به دو مقدمه گفته شده می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان، در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای (خالق)، نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

تفکر در متن

توضیحات قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اول: ما و این جهان، پدیده‌هایی هستیم که وجودمان از خودمان نیست و هستی ما از خودمان سرچشمه نمی‌گیرد.
مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست، در موجود شدن نیازمند به وجودی هستند که وجودش از خودش باشد.
نتیجه: ما و همه پدیده‌های جهان در پدید آمدن و هست شدن نیازمند به وجودی هستیم که وجودش از خودش و عین ذاتش می‌باشد.

نکته راهبردی

در تشخیص عبارات مربوط به مقدمه اول و دوم، اگر لفظی در جمله بیاید که به خدا اشاره کند، بیانگر مقدمه دوم است؛ مانند: پدیدآورنده، دیگری، هستی‌بخش، وجودش از خودش باشد، پدیده نیست، همواره هست، مستقل و قائم به خود است، هستی از او جدا نمی‌شود، وجودش عین ذاتش است، هستی او ذاتی است.

سؤال برخی می‌پرسند: چرا موجودات این جهان باید به آفریننده نیاز داشته باشند اما خود آفریننده به خالق نیاز نداشته باشد؟!

جواب در پاسخ می‌گوییم: اگر با دقت بیشتر استدلال بیان شده (درباره نیازمندی مخلوقات به خدا در پیدایش) را مرور کنیم، متوجه می‌شویم که جایی برای طرح این سؤال باقی نمی‌ماند. آن استدلال (در مقدمه دوم) نمی‌گوید که «هر موجودی» به آفریننده نیاز دارد. بلی، اگر کسی این را بگوید باید نتیجه بگیرد که ۱. خدا هم به آفریننده نیازمند است ۲. نتیجه چنین حرفی این است که هیچ چیزی وجود پیدا نکند، زیرا هر موجودی را که ما فرض کنیم، باید قبل از آن موجودی باشد تا آن را پدید آورد و این سلسله تا بی‌نهایت پیش خواهد رفت و هیچ‌گاه، هیچ موجودی پدید نخواهد آمد. (تسلسل)

تلنگر: حواست باشه

هر موجودی به آفریننده نیاز دارد. ← نادرست   هر پدیده‌ای به پدیدآورنده نیاز دارد. ← درست

مثال در ساختار ساعت، ممکن است ده‌ها چرخ‌دنده وجود داشته باشد که هر یک باعث حرکت دیگری می‌شود. چرخ‌دنده اول، چرخ‌دنده دوم را می‌چرخاند و چرخ‌دنده دوم چرخ‌دنده سوم را و ... اگر به حرکت این چرخ‌دنده‌ها دقت کنید متوجه خواهید شد که موتور درون ساعت علت اصلی حرکت این چرخ‌دنده‌هاست (علته‌العلل) که آن موتور برای حرکت خودش، نیاز به هیچ چرخ‌دنده‌ای ندارد. حال فرض کنید تعداد این چرخ‌دنده‌ها بی‌نهایت است و همگی در حال چرخیدن هستند. آیا امکان دارد که زنجیره این چرخ‌دنده‌ها به هیچ موتوری که حرکت‌دهنده‌ها باشد، نرسد؟

• چنین چیزی غیرممکن است؛ یعنی امکان ندارد که بی‌نهایت چرخ‌دنده در حال چرخیدن باشند ولی هیچ محرک (موتور) مستقل و بی‌نیازی سبب ایجاد حرکت در آن‌ها نباشد.

تعریف این همان مفهوم «تسلسل علت‌ها» است، یعنی این که سلسله علت و معلول‌ها تا بی‌نهایت ادامه یابد و به علتی نخستین ختم نشود، و این مطلب از نظر عقلی محال است.

• با توجه به این نکته، عقل انسان نمی‌گوید که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد، همان‌طور که نمی‌گوید تمام چیزهای شیرین، حتی شکر و قند، نیازمند به یک شیرین‌کننده هستند، بلکه ذهن ما اگر موجودی را ببیند که قبلاً نبوده و بعد پدید آمده (پدیده)، در این جا می‌گوید «پدیده» نمی‌تواند خودبه‌خود پدید آید و حتماً آفریننده‌ای آن را پدید آورده است.

نتیجه همان‌طور که ذهن ما نمی‌پذیرد که یک پدیده بدون پدیدآورنده باشد همان‌طور هم، برعکس، نمی‌پذیرد وجودی که ذاتاً موجود است (غنی) نیازی به پدیدآورنده داشته باشد.

ایستگاه سؤال

خرداد ۹۸

۱ | جای خالی: یک موجود فقط در صورتی در وجود خود به دیگری نیازمند نیست که خودش ..... باشد.

شهریور ۱۴۰۰

۲ | پاسخ کوتاه: پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به چه چیزی هستند؟

خرداد ۹۸

۳ | پاسخ تشریحی: نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با دو مقدمه و یک نتیجه، استدلال نمایید.

۴ | صحیح و غلط: هر موجودی به آفریننده نیاز دارد.

پاسخ ۱. ذاتاً موجود

۲. نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد؛ بلکه وجودش از خودش باشد.

۳. مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی مان از خودمان نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده‌اند، نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش از خودش باشد و ذاتاً موجود باشد.

نتیجه: ما و این جهان در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی باشد.

۴. غلط؛ هر پدیده‌ای به پدیدآورنده نیاز دارد نه هر موجودی.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

• شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام رضا (ع) است، شنیده‌اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه هم چنان باقی است، اما از معماری و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند، خبری نیست (فانی).

سؤال آیا رابطه خدا با جهان نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟

جواب اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و... تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بنا به وجود نیارده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی‌کند. بنا نه چسبندگی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را.

• کار بنا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آن‌ها است. اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواص آن‌ها و حتی خالق خود بنا است. بر این اساس وجود بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد.

نتیجه به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است (نیازمندی در بقا) و این نیاز هیچ‌گاه قطع و یا کم نمی‌شود (ثابت و دائمی).

مثال می‌توان گفت که رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است؛ همین که مولد متوقف شود، جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

تلاشگر: حواست باشه

رابطه خداوند با جهان، مشابه رابطه بنا و مسجد نیست.

رابطه خداوند با جهان تا حدی، مشابه رابطه مولد برق با جریان برق است.

• بنابراین، مسجد با ساخته شدن، از بنا بی‌نیاز می‌شود، اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند. (نیاز دائمی به خدا)

تلاشگر: حواست باشه

فهم نیاز مداوم موجودات به خداوند در همه شئون زندگی (در پیدایش و بقا)، سبب عرض نیاز به پیشگاه الهی می‌شود.

• زبان حال موجودات را مولوی این‌گونه بیان می‌کند:

ایستگاه شعر

ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست	ما چو ناییم و نوا در ما ز توست
تا که ما باشیم با تو در میان	ما که باشیم ای تو ما را جان جان
تو وجود مطلق، فانی نما	ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما
حمله‌مان از باد باشد دم به دم	ما همه شیران ولی شیر غلم

سؤال ۱ مفهوم کلی ابیات فوق را بنویسید.

۲ طبق ابیات فوق، موجودات جهان در چه شرایطی به خدا نیازمندند؟

پاسخ ۱ موجودات دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

۲ موجودات پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظهٔ نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. (نیازمندی دائمی در پیدایش و بقا)

ایستگاه آیه - فاطر، ۱۵

یا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ای مردم شما به خدا نیازمند هستید و خدا است که [تنها] بی نیاز ستوده است.

سؤال ۱ با توجه به آیه «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

خرداد ۹۹

۲ عبارت قرآنی «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ» خطاب به چه کسانی است؟

پاسخ ۱ نیاز در پیدایش و بقا

۲ مردم

ایستگاه آیه - رحمن، ۲۹

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ هر آن چه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند. او همواره دست‌اندرکار امری است.

سؤال ۱ علت این‌که خداوند پیوسته دست‌اندرکار امری است، چیست؟

۲ نتیجهٔ درخواست پیوستهٔ موجودات از خداوند کدام است؟

پاسخ ۱ درخواست پیوستهٔ موجودات جهان از خدا

۲ دست‌اندرکار بودن خدا به طور دائمی

تدبر در قرآن

در آیات قبل تدبر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

۱. فکرمی‌کنید چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

زیرا در هر لحظه به خدا نیازمندند و همهٔ امور عالم به تدبیر خداوند صورت می‌گیرد و اگر خدا لحظه‌ای آنان را به خود واگذار کند، همه نیست و نابود می‌شوند.

۲. نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟

نیازمندی در همهٔ شئون حیات، لحظه به لحظه، از پیدایش تا بقا؛ تمام داشته‌های انسان سر تا پا از خداست و نیاز به او هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۳. منظور از این‌که خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است، چیست؟

یعنی خداوند دائماً به موجودات، هستی می‌بخشد و فیض می‌رساند.

ایستگاه سؤال

دی ۹۸

۱ | صحیح و غلط: رابطهٔ خدا با انسان مانند رابطهٔ مسجد با سازندهٔ آن است که قطع نمی‌شود.

۲ | جای خالی: در رابطهٔ مسجد با سازندهٔ آن، کار بتاً فقط ..... آن‌ها است، اما خداوند، ..... مصالح و خواص آن‌ها است.

۳ | پاسخ کوتاه: چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

پاسخ ۱. غلط؛ رابطهٔ خدا با انسان مانند رابطهٔ مسجد با سازندهٔ آن نیست و تفاوت اساسی با آن دارد.

۲. جابه‌جا - چینش - خالق

۳. زیرا موجودات همواره به خدا نیازمندند.

۱. در این آیه مخاطب، مردم هستند ولی از آن‌جا که انسان اشرف مخلوقات است، اگر او به خدا نیازمند است، پس همهٔ مخلوقات حتماً نیازمند خواهند بود، لذا همهٔ مخلوقات مورد نظر است.

آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

• انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ اما انسان‌های آگاه، دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند (شهود خدا) و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، ۱. نیاز به او را بیش‌تر احساس و ۲. ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

• برای همین (خودشناسی و معرفت بیشتر) است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند. (سنت توفیق الهی)

ایستگاه حدیث

پیامبر (ص): **اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا.** خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وا مگذار.

- سؤال ۱** رسول خدا (ص) با آگاهی کامل نسبت به نیازمندی‌اش به خدا و معرفت به رابطهٔ خود با خداوند، چگونه دعا می‌کند؟
- ۲** مطابق دعای پیامبر (ص): «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا» انسان چه زمانی نباید از لطف و رحمت خاص خدا محروم شود؟
- ۳** تکیه و اعتماد انسان در تمام لحظات بر چه پشتوانه‌ای صحیح و بر چه چیزی نادرست است؟
- ۴** چرا پیامبر اسلام (ص) عاجزانه از خدا می‌خواهد که او را به حال خود واگذار نکند؟

خرداد ۹۹

- پاسخ ۱** خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وا مگذار.
- ۲** هیچ‌گاه، حتی چشم به هم زدنی
- ۳** انسان باید بر خدا تکیه کند و به نفس خود واگذار نشود.
- ۴** هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

ایستگاه سؤال

- ۱ | پاسخ کوتاه:** سرچشمهٔ بندگی چیست؟
- ۲ | پاسخ تشریحی:** نتیجهٔ افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا چیست؟
- ۳ | جای خالی:** انسان‌های ..... دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند ..... او می‌دانند.

- پاسخ ۱.** آگاهی
- ۲.** هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.
- ۳.** آگاه - عنایات پیوسته

نور هستی

• قرآن کریم، رابطهٔ میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای (نور) بیان می‌کند که در نظر اول برای ما شگفت‌انگیز می‌نماید. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن پی می‌بریم؛ قرآن کریم می‌فرماید:

ایستگاه آیه - نور، ۳۵

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ خداوند نور آسمان‌ها و زمین است.

سؤال ۱ با توجه به آیهٔ «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ» معنای این که خداوند نور آسمان‌ها و زمین است، چیست؟

۲ قرآن کریم، رابطهٔ مخلوقات با خداوند را از جهت پیدایی و آشکاری با چه کلمه‌ای بیان می‌کند؟

- پاسخ ۱** تمام موجودات وجود خود را از خداوند می‌گیرند و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند.
- ۲** نور

• ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند.

سؤال پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

جواب نور، آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکار هستند و سبب آشکار شدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

• خداوند، نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند و وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت، هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. در واقع، هر موجودی، در حدّ خودش تجلّی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند (علت)، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند (شهود خدا) و علم و قدرت او را می‌بینند.

تلنگر: حواست باشه

مطابق آیه «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»، هر چیزی در این جهان جلوه‌ای از جلوه‌های الهی است، نه «نوری از انوار وجود»!

ایستگاه شعر (شیخ محمود شبستری، گلشن راز) - ایستگاه شعر

دلی کز معرفت نور و صفا دید به هر چیزی که دید، **اَوَّلُ خُدا دَید**

سؤال ۱ مفهوم اصلی بیت فوق را بنویسید.

۲ این بیت به کدام یک از شرایط دستیابی به معرفت عمیق و والا اشاره می‌کند؟

پاسخ ۱ آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۲ پاکی و صفای قلب

• و به تعبیر باباطاهر:

ایستگاه شعر

به صحرا بنگرم صحرا **تو بینم** به دریا بنگرم دریا **تو بینم**

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا **تو بینم**

سؤال ۱ مفهوم اصلی ابیات فوق را بنویسید.

۲ از دیدگاه شاعر، معرفت عمیق و والا چیست؟

پاسخ ۱ آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۲ این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند.

ایستگاه حدیث

امام علی (ع): **مَا رَأَيْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَأَيْتُ اللَّهَ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ وَ مَعَهُ** هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.

سؤال ۱ حضرت علی (ع) خداوند را در چه شرایطی مشاهده می‌کند؟

۲ معرفت عمیق و والای حضرت علی (ع) از زبان ایشان چگونه وصف یافته است؟

پاسخ ۱ قبل، بعد و با هر چیز

۲ با هر چیزی خدا را دیدن

تفکر در حدیث

مقصود امام علی (ع) از این‌که می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم، چیست؟

احساس کردن وجود خدا در هستی به واسطه معرفت عمیق و والا، با توجه به این‌که موجودات جهان جلوه خداوند هستند، انسان را به مرحله شهود خدا می‌رساند. از این رو انسان اگر اهل تفکر و تقوا باشد، به لطف الهی به مقامی می‌رسد که در همه چیز خدا را می‌بیند.

• این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس (ممکن) است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

ایستگاه سؤال

دی ۱۴۰۰

شهریور ۹۸

۱ | جای خالی: خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات ..... خود را از او می‌گیرند و به سبب او آشکار می‌شوند.

۲ | پاسخ کوتاه: چرا نوجوانان و جوانان در معرفت خداوند موفق‌تر هستند؟

۳ | دو گزینه‌ای: هر موجودی در حدّ خودش تجلی‌بخش ..... الهی است.

(۱) صفات (۲) ذات

پاسخ ۱. وجود

۲. زیرا پاکی و صفای قلب دارند.

۳. گزینه ۱

ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خداوند

سؤال اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می‌توان به ذات خداوند پی برد و چیستی (ماهیت) او را مشخص کرد؟

جواب در پاسخ می‌گوییم: موضوعاتی که می‌خواهیم درباره آن‌ها شناخت پیدا کنیم، دو دسته‌اند:

الف) موضوعات محدود: دسته اول موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها؛ حتی کهکشان‌های بسیار دور هم ممکن است روزی شناسایی شوند و انسان بتواند به ماهیت و ذات آن‌ها دست یابد. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همه آن‌ها اموری محدود هستند.

ب) موضوعات نامحدود: دسته دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است. در واقع ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی (چیستی) وجودشان را دریابیم. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و دانش را شناسایی نماید (ناممکن). بنابراین، با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.

• از همین رو (ناتوانی ما در معرفت به چیستی و ذات خدا) پیامبر اکرم (ص) فرموده است:

ایستگاه حدیث

پیامبر اکرم (ص): تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ

در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

خرداد ۹۸

سؤال ۱ | پیام حدیث «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» را بنویسید.

شهریور ۱۴۰۰

۲ | براساس حدیث پیامبر (ص): «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» چرا انسان از تفکر در ذات الهی نهی شده است؟

پاسخ ۱ | با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.

۲ | به دلیل محدود بودن ذهن انسان (نامحدود بودن ذات الهی)

تلنگر: حواست باشه

شناخت چیستی، ذات، ماهیت و چگونگی خدا ← ناممکن

شناخت هستی، وجود، صفات، افعال، کیستی و ... ← ممکن

سؤال چگونه می‌توان خدا را دید؟

جواب رؤیت خداوند با چشم غیرممکن (محال) است، زیرا چشم ساختار مادی و جسمانی دارد و فقط از اشیا می‌تواند عکس برداری کند؛ آن هم اشیایی که طیف نوری قابل درک برای چشم (مرئی) را منعکس کنند.

مثال مثلاً چشم ما نورهای مادون قرمز و ماورای بنفش (نامرئی) را هم نمی‌بیند. بنابراین، چشم حتی توانایی دیدن همه اشیا مادی را هم ندارد، چه برسد به موجودات غیرمادی (مانند فرشتگان) و از این بالاتر به وجود مقدس خداوند که هیچ شکل و تصویری و هیچ طول و عرض و ارتفاعی ندارد.

نتیجه بنابراین، خداوند را نه تنها در این دنیا نمی‌توان با چشم مادی دید، بلکه در آخرت نیز نمی‌توان او را با این چشم مشاهده کرد.

تلنگر: حواست باشه!

امکان رؤیت با چشم انسان	موجودات
ممکن	اشیا در طیف نوری مرئی
ناممکن	نورهای مادون قرمز و ماورای بنفش
ناممکن	موجودات غیرمادی (فرشتگان)
ناممکن	خداوند

ایستگاه آیه - انعام، ۱۰۳

چشم‌ها او را در نمی‌یابند و اوست که دیدگان را درمی‌یابد و او باریک‌بین آگاه است.

سؤال ۱ آیا خداوند متعال را می‌توان با چشم مادی دید؟

۲ خداوندی که دیدگان را درمی‌یابد، کدام صفات را دارد؟

پاسخ ۱ خیر، دیدگان، او را در نمی‌یابند.

۲ لطیف و آگاه بودن

• فردوسی شاعر حماسه‌سرا در ابتدای شاهنامه با الهام از قرآن کریم و امامان بزرگوار، همین معانی را در قالب شعر به ما رسانده است. او می‌گوید:

ایستگاه شعر - (فردوسی)

به نام خداوند جان و خرد
 خداوند نام و خداوند جای
 خداوند کیوان و گردان سپهر
 ز نام و نشان و گمان **برترست**
 به بینندگان آفریننده را
نیابد بدو نیز **اندیشه راه**
 خردگر سخن برگزیند همی
 ستودن نداند کس او را چو هست
 کزین **برتر اندیشه برنگذرد**
 خداوند روزی‌ده رهنمای
 فروزنده ماه و ناهید و مهر
 نگارنده بر شده گوهر است
نبینی، مرزجان دو بیننده را
 که او **برتر** از نام و از جایگاه
 همان را گزیند که بیند همی
 میان بندگی را بیایدت بست

سؤال ۱ مفهوم اصلی ابیات فوق چیست؟

۲ این ابیات با کدام حدیث پیامبر (ص) متناسب است؟

پاسخ ۱ خداوند را با چشم مادی نمی‌توان دید.

۲ در ذات خداوند تفکر نکنید. (لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ)

• اما نوعی از دیدن وجود دارد که نه تنها امکان‌پذیر است، بلکه از برترین هدف‌های زندگی است و هر کس باید برای رسیدن به چنین دیدنی تلاش کند. این مرتبه، دیدن به وسیله «قلب» و ملاقات با خداست.

ایستگاه شعر - (گلستان سعدی)

دوست **نزدیک‌تر** از من به من است
 چه کنم با که توان گفت که دوست
 وین عجب‌تر که من از وی دورم
 در کنار من و من **مهم‌چورم**

سؤال ۱ مفهوم ابیات فوق را بنویسید.

۲ مفهوم مصراع «دوست نزدیک‌تر از من به من است» کدام نوع نزدیکی است؟

پاسخ ۱ دیدن خدا به وسیله قلب و ملاقات با خدا از برترین هدف‌های زندگی است.

۲ نزدیکی خدا به بنده در همه حال

ایستگاه سؤال

- ۱ | **صحيح و غلط:** خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان می‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد.
- ۲ | **جای خالی:** لازمه شناخت هر چیزی، ..... به آن است.
- ۳ | **پاسخ تشریحی:** علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خدا را بنویسید.
- ۴ | **پاسخ کوتاه:** آیا خداوند را می‌توان در دنیا و یا آخرت دید؟

دی ۹۸

- پاسخ ۱. غلط؛ خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را بشناسد.
۲. احاطه و دسترسی
۳. خداوند حقیقتی نامحدود دارد و ذهن محدود ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه کامل پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.
۴. خیر، خداوند را نه تنها در این دنیا نمی‌توان با چشم مادی دید بلکه در آخرت نیز نمی‌توان او را با این چشم مشاهده کرد.

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

تفاوت‌ها	شباهت‌ها
۱. ساعت‌ساز، هستی‌بخش اجزای ساعت نیست و فقط نظم‌دهنده اجزا است، اما خداوند، هم هستی‌بخش است و هم نظم‌دهنده.	۱. جهان و ساعت هر دو پدیده‌اند و به خالق و سازنده نیازمندند.
۲. دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما دوام و بقای جهان وابسته به خالق آن است.	۲. جهان و ساعت هر دو مرکب از اجزا هستند.
۳. نظم و پیچیدگی جهان بسیار فراتر از پیچیدگی یک ساعت است و نظم ساعت با نظم جهان قابل مقایسه نیست.	۳. جهان و ساعت هر دو منظم و هدف‌دارند.

تعریف اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- **پدیده:** موجودی که وجودش از خودش نبوده و نیست.
- **نور:** چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.
- **معرفت عمیق و والا:** این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است.
- **امور محدود:** موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را دارد.
- **امور نامحدود:** موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات آن‌ها را ندارد.
- **تسلسل علت‌ها:** سلسله علت‌های نامتناهی که به هیچ علت اصلی ختم نشود.

درس در یک نگاه

برای مشاهده فیلم آموزشی
شب امتحان اسکن کنید

سؤالات تشریحی

درس اول: هستی بخش

الف آیات قرآن و احادیث

۱ از تدبر در آیه شریفه «یا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْعَنِيُّ الْحَمِيدُ» به پرسش های زیر پاسخ دهید:

(خرداد ۹۹ و خرداد انسانی ۹۹ و دی ۹۷)

آ) نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می شود؟

ب) چرا خداوند می تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟

پ) پیام کلی آیه را بنویسید.

ت) قرآن کریم، خداوند را با صفت ..... و مخلوقات را با صفت ..... نام برده است.

(دی انسانی ۱۴۰۰ و شهریور انسانی ۹۹)

ث) عبارت قرآنی را ترجمه کنید.

۲ براساس آیه مبارکه «يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ» به سؤالات زیر جواب دهید:

آ) منظور از این که خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است، چیست؟

ب) چرا موجودات از خداوند درخواست دارند؟

پ) چرا خداوند هر لحظه دست اندرکار امری است؟

۳ طبق آیه نورانی «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»:

آ) خداوند رابطه میان خود و جهان هستی را با چه کلمه ای بیان می کند؟

(شهریور ۹۹ و خرداد ۱۴۰۰)

ب) معنای این که خداوند نور آسمان ها و زمین است، چیست؟

۴ رسول اکرم (ص) در دعای «اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا» چه درخواستی از خداوند دارد؟

۵ مقصود امام علی (ع) در حدیث «ما رأيتُ شيئاً إلاّ و رأيتُ الله قبله و بعده و معه»، از دیدن خدا، قبل و بعد و همراه هر چیزی چیست؟

(خرداد خارج از کشور ۹۸)

۶ پیام حدیث «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» را بنویسید.

(شهریور ۹۸)

۷ چرا رسول خدا (ص) می فرماید: «در همه چیز تفکر کنید ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.»؟

(شهریور ۱۴۰۰)

۸ براساس حدیث پیامبر (ص): «تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ وَ لَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ» چرا انسان از تفکر در ذات الهی نهی شده است؟

۹ پیام حدیث شریف پیامبر (ص) را که فرمود: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ» بنویسید.

ب صحیح / غلط

(دی ۹۸)

۱۰ رابطه خدا با انسان مانند رابطه مسجد با سازنده آن است که قطع نمی شود.

۱۱ موجودات هستی، پس از پیدایش نیز هم چنان، مانند لحظه نخست خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند.

۱۲ ما و همه پدیده های جهان، فقط در پدید آمدن و هست شدن خود به آفریننده ای بی نیاز محتاجیم.

(شهریور ۹۹)

۱۳ یک موجود فقط در صورتی برای موجود بودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً موجود باشد.

۱۴ هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، برای موجود بودن نیازمند به دیگری نیست.

(دی خارج از کشور ۹۹)

۱۵ نور بودن خداوند، مانند نورهایی نیست که از اجسام ناشی می شوند که منشأ مادی داشته باشد.

۱۶ رابطه خداوند با جهان را می توان کاملاً شبیه رابطه بنا و ساختمان دانست.

۱۷ رابطه خداوند با موجودات جهان در بقا تا حدی شبیه رابطه ساعت ساز و ساعت است.

(خرداد خارج از کشور انسانی ۹۹)

۱۸ رابطه خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطه مولد برق با جریان برق است.

۱۹ نیازمندی موجودات به خداوند هیچگاه قطع یا کم نمی شود.

۲۰ نقش بنا در ساختن یک بنا فقط جابه جا کردن مواد و چینش آن ها است.

۲۱ ذهن آدمی توان و گنجایش فهم چیرستی و ذات تمام موضوعات را دارد.

(خرداد ۹۹ و ۱۴۰۰)

۲۲ خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان می تواند به حقیقت او احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد.

۲۳ هر پدیده ای به پدیدآورنده نیاز دارد.

ج جای خالی

- ۲۴ | هر کدام از ما بر اساس ..... خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را ..... می‌کنیم.
- ۲۵ | یک موجود فقط در صورتی در وجود خود به دیگری نیازمند نیست که خودش ..... باشد. (خرداد خارج از کشور ۹۸)
- ۲۶ | هر چه ..... انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ..... خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.
- ۲۷ | هر موجودی در حدّ خودش ..... خداوند و نشانگر ..... است.
- ۲۸ | لازمهٔ شناخت هر چیزی، ..... به آن است.
- ۲۹ | ما به دلیل ..... ذهن خود، نمی‌توانیم چیستی امور ..... را تصور کنیم.
- ۳۰ | آنان که به ..... در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و ..... او را می‌بینند.
- ۳۱ | خداوند نور هستی است، یعنی تمام موجودات ..... خود را از او می‌گیرند و به سبب او آشکار می‌شوند. (دی خارج از کشور انسانی ۹۹)
- ۳۲ | معرفت عمیق و والای با هر چیز خدا را دیدن در نگاه نخست ..... به نظر می‌آید، اما هدفی ..... است.
- ۳۳ | ذهن ما گنجایش درک موضوعات نامحدود را ندارد، زیرا لازمهٔ شناخت هر چیزی ..... به آن است. (شهریور خارج از کشور ۹۸)

د سؤالات پاسخ کوتاه

- ۳۴ | پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به چه چیزی هستند؟ (شهریور انسانی ۱۴۰۰)
- ۳۵ | نیازمندی جهان به خداوند شامل چه مراحل می‌شود؟ (یا انسان و سایر موجودات در چه مرحله‌ای به خداوند متعال نیاز دارند؟) (دی خارج از کشور انسانی ۹۹)
- ۳۶ | یک موجود در چه صورتی، در وجود خود نیازمند به دیگری نیست؟ (دی انسانی ۹۹)
- ۳۷ | سرچشمهٔ بندگی چیست؟
- ۳۸ | ثمرهٔ درک نیازمندی به خدای بی‌نیاز چیست؟ (شهریور ۹۸)
- ۳۹ | نتیجهٔ آگاهی انسان از فقر و نیازمندی‌اش به خدای بی‌نیاز چیست؟
- ۴۰ | در چه صورت خداوند ما را در رسیدن به معرفت عمیق و والا کمک خواهد کرد؟
- ۴۱ | در آفرینش، یک موجود در چه صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست؟ (دی انسانی ۹۹ و خرداد انسانی ۱۴۰۰)
- ۴۲ | یکی از راه‌های درک وجود خدا و شناخت صفات و افعال او که قرآن به ما توصیه کرده است، چیست؟
- ۴۳ | لازمهٔ پاسخ به این پرسش که موجودات، هستی خود را وام‌دار چه کسی هستند، چیست؟
- ۴۴ | نور بودن خدا به چه معناست؟
- ۴۵ | چرا پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «در همه چیز تفکر کنید، اما در ذات خدا تفکر نکنید.»؟
- ۴۶ | چرا رسیدن به معرفت عمیق و والا برای جوانان آسان‌تر و قابل دسترس‌تر است؟ یا (چرا نوجوانان و جوانان در معرفت خداوند موفق‌تر هستند؟) (دی شهریور ۹۸)
- ۴۷ | لازمهٔ شناخت هر چیزی، چیست؟
- ۴۸ | چرا پیامبر اسلام (ص) عاجزانه از خدا می‌خواهد که او را به حال خود واگذار نکند؟ (خرداد ۹۸)
- ۴۹ | بیت «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی بخش» به کدام مرتبه از نیازمندی موجودات به خدا اشاره می‌کند؟
- ۵۰ | بیت «ما همه شیران ولی شیر عَلم / حمله‌مان از باد باشد دم‌به‌دم» به چه مفهومی اشاره می‌کند؟

ه دو گزینه‌ای

- ۵۱ | بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید» به کدام مفهوم اشاره دارد؟
- (۱) خداوند خالق ساخته‌های انسان و حتی خود انسان است.
- (۲) آنان که به دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند.
- ۵۲ | از مقایسهٔ نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش و بقا به کدام موضوع پی می‌بریم؟
- (۱) موجودات پس از پیدایش نیز هم‌چنان، مانند لحظهٔ نخستِ خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند.
- (۲) نیاز موجودات به خداوند در لحظهٔ پیدایش، بسیار بیش‌تر از نیازمندی به خدا در بقاست.
- ۵۳ | میان رابطهٔ بنا با مسجد و رابطهٔ خدا با جهان از نظر نیازمندی در بقا یک ..... وجود دارد.
- (۱) تفاوت بنیادین (۲) تشابه اساسی
- ۵۴ | قرآن کریم، رابطهٔ میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای بیان می‌کند که در نظر اول برای ما ..... به دنبال دارد.
- (۱) معنای دقیقی (۲) شگفتی

۵۵ | جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است، این مفهوم بیانگر چیست؟

(۱) صرفاً نیازمندی جهان به خدا در پیدایش
(۲) نیازمندی جهان به خدا در پیدایش و بقا

۵۶ | درک بیش‌تر فقر و نیازمندی انسان به خدا نتیجه چیست؟

(۱) افزایش خودشناسی
(۲) افزایش بندگی

(شهریور ۱۴۰۰)

۵۷ | رابطه خداوند با جهان را تا حدی می‌توان، به چه چیزی تشبیه نمود؟

(۱) ساعت‌ساز و ساعت
(۲) مولد برق با جریان برق

و کشف ارتباط

۵۸ | هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است.)

آ. این‌که به روشنی در می‌یابیم که جهان دارای آفریننده‌ای حکیم است.	۱. احاطه و دسترسی
ب. موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چستی و ذات آن‌ها را دارد.	۲. امور نامحدود
پ. لازمه شناخت چستی موجودات	۳. خدایابی در فطرت
ت. موضوعاتی که نمی‌توانیم چگونگی وجودشان را دریابیم.	۴. امور محدود
ث. به هر جا بنگرم کوه و در و دشت / نشان از قامت رعنا تو بینم	۵. نیازمندی در بقا
	۶. معرفت عمیق و والا

۵۹ | هر یک از گزاره‌های سمت راست به کدام یک از عناوین سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است.)

آ. جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است.	۱. نیازمندی جهان به خدا در پیدایش
ب. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند.	۲. نیازمندی جهان به خدا در بقا
پ. پیامبرگرمی ما، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.	۳. آگاهی، سرچشمه بندگی
ت. هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود.	۴. نور هستی
	۵. ناتوانی در شناخت ذات و چستی خداوند

ز تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۶۴ | امور نامحدود:

۶۵ | تسلسل علت‌ها:

۶۲ | معرفت عمیق و والا:

۶۳ | امور محدود:

۶۰ | پدیده:

۶۱ | نور:

ح سؤالات پاسخ بلند

۶۶ | نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را با دو مقدمه و یک نتیجه، استدلال نمایید.

(خرداد ۹۸ و ۱۴۰۱، دی انسانی ۹۸ و خرداد خارج از کشور ۹۹ و خرداد انسانی ۱۴۰۱)

۶۷ | مفهوم ابیات «ذات نایافته از هستی، بخش / چون تواند که بود هستی بخش // خشک ابری که بود ز آب تهی / ناید از وی صفت آب‌دهی» چیست؟

۶۸ | مفهوم بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید، اول خدا دید» را بنویسید.

۶۹ | نقش «بنا و معمار» و نقش «خدا» را در ساختن یک مسجد با یکدیگر مقایسه کنید.

۷۰ | با ذکر مثال توضیح دهید، چرا هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، نیازمند به دیگری است؟

۷۱ | با ذکر مثال توضیح دهید چرا موضوعاتی که نامحدودند، ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد؟

۷۲ | شناخت اولیه همه انسان‌ها از خداوند چیست؟

۷۳ | آگاهی انسان به نیازمندی خود به خداوند، چه ثمره‌ای برای او به دنبال دارد؟

۷۴ | انواع موضوعاتی را که می‌خواهیم در مورد آن‌ها شناخت پیدا کنیم با مثال بیان کنید.

(دی ۹۸)

۷۵ | علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چستی خدا را بنویسید.

(شهریور و دی ۹۹ و خرداد انسانی ۹۸)

(چرا انسان در شناخت ذات و چستی خداوند ناتوان است؟)

۷۶ | چرا رؤیت خداوند با چشم غیرممکن است؟

۷۷ | چگونه می‌توان خدا را دید؟

- ۱ | (آ) همه ابعاد و امور زندگی، از جمله پیدایش و بقا (ب) زیرا خداوند تنها بی‌نیاز جهان است (غنی). (پ) همه موجودات پدیده‌هایی هستند که وجودشان وابسته به خدای بی‌نیاز است. (ت) غنی - فقیر (ث) ای مردم شما به خدا نیازمند هستید و خداوند بی‌نیاز و ستوده است.
- ۲ | (آ) یعنی هر لحظه به موجودات هستی می‌بخشد. (ب) زیرا هر لحظه دست اندر کار امری است. (پ) زیرا موجودات پیوسته از او درخواست می‌کنند و خداوند دائماً نیاز آن‌ها را برطرف می‌نماید.
- ۳ | (آ) نور - (ب) خداوند نور هستی است یعنی تمام موجودات «وجود» خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدایند و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ۴ | پیامبرگرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.
- ۵ | این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست و به مفهوم احساس حضور در پیشگاه خدا و درک صفات خدا با دیدن مخلوقات و نشانه‌های او اشاره دارد.
- ۶ | با این‌که ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم، اما نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.
- ۷ | چون نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم.
- ۸ | به دلیل محدود بودن ذهن انسان (نامحدود بودن ذات الهی) برترین نوع عبادت، تفکر مداوم درباره خدا و قدرت اوست.
- ۱۰ | غلط؛ رابطه خدا با انسان، مانند رابطه مولد برق با جریان برق است که قطع نمی‌شود؛ اما مانند رابطه مسجد با سازنده آن نیست.
- ۱۱ | صحیح
- ۱۲ | غلط؛ نیازمندی موجودات به خدا نه تنها مربوط به مرحله پدید آمدن و هست شدن است بلکه در بقا نیز به خدا نیازمندند.
- ۱۳ | صحیح
- ۱۴ | غلط؛ هر چیزی که وجودش از خودش نباشد برای موجود بودن نیازمند به دیگری است.
- ۱۵ | صحیح
- ۱۶ | غلط؛ میان رابطه خداوند با جهان و رابطه بنا و ساختمان یک تفاوت بنیادین وجود دارد.
- ۱۷ | غلط؛ رابطه خداوند با موجودات (در بقا) تا حدی شبیه مولد برق با جریان برق است و از این جهت شبیه رابطه ساعت ساز و ساعت نیست.
- ۱۸ | صحیح
- ۱۹ | صحیح
- ۲۰ | صحیح
- ۲۱ | غلط؛ ذهن آدمی توان و گنجایش فهم چیستی و ذات موضوعات محدود را دارد.
- ۲۲ | غلط؛ انسان نمی‌تواند به حقیقت خدا احاطه پیدا کند و ذاتش را بشناسد.
- ۲۳ | صحیح
- ۲۴ | فطرت - درک
- ۲۵ | ذاتاً موجود
- ۲۶ | معرفت - عجز بندگی
- ۲۷ | تجلی بخش - صفات الهی
- ۲۸ | احاطه و دسترسی
- ۲۹ | محدود بودن - نامحدود
- ۳۰ | دقت و اندیشه - علم و قدرت
- ۳۱ | وجود
- ۳۲ | مشکل - قابل دسترس
- ۳۳ | احاطه و دسترسی
- ۳۴ | نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.
- ۳۵ | پیدایش و بقا
- ۳۶ | در صورتی که ذاتاً موجود باشد. (وجود ذاتی‌اش باشد).
- ۳۷ | آگاهی
- ۳۸ | افزایش بندگی
- ۳۹ | افزایش بندگی
- ۴۰ | اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.
- ۴۱ | در صورتی که خودش ذاتاً موجود باشد.
- ۴۲ | تفکر درباره نیازمند بودن جهان در پیدایش خود، به آفریننده و خالق
- ۴۳ | فکر کردن درباره آغاز و پایان هستی
- ۴۴ | یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می‌گیرند، به سبب او پیدایند و آشکار شده و پا به عرصه هستی می‌گذارند.
- ۴۵ | زیرا نمی‌توانیم ذات و چیستی خدای نامحدود را دریابیم.
- ۴۶ | پاکی و صفای قلب
- ۴۷ | احاطه و دسترسی به آن
- ۴۸ | هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.
- ۴۹ | مرحله پیدایش
- ۵۰ | موجودات دائماً با زبان حال خود به پیشگاه خداوند عرض نیاز می‌کنند.
- ۵۱ | گزینه ۲ | ۵۳ | گزینه ۱ | ۵۵ | گزینه ۲ | ۵۷ | گزینه ۲
- ۵۲ | گزینه ۱ | ۵۴ | گزینه ۲ | ۵۶ | گزینه ۱
- ۵۸ | (آ) ۳ | (ب) ۴ | (پ) ۱
- ۵۹ | (آ) ۲ | (ب) ۵ | (پ) ۳ | (ت) ۴
- ۶۰ | موجودی که وجودش از خودش نبوده و نیست.
- ۶۱ | چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.
- ۶۲ | این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست.
- ۶۳ | موضوعاتی که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را دارد.
- ۶۴ | موضوعاتی که ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات آن‌ها را ندارد.

۶۵ | یعنی اینکه سلسله علت و معلول‌ها تا بی‌نهایت ادامه یابد و به علتی نخستین ختم نشود و این مطلب از نظر عقلی محال است.

۶۶ | مقدمه اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی مان از خودمان نیست.

مقدمه دوم: موجوداتی که پدیده‌اند، نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که وجودش از خودش باشد و ذاتاً موجود باشد.

نتیجه: ما و این جهان در پدید آمدن و هست شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم که سرچشمه هستی باشد.

۶۷ | پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست برای موجود شدن نیازمند پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد.

۶۸ | آنان که با دقت و اندیشه به جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.

۶۹ | اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت اساسی میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد از مصالح ساختمانی تشکیل شده که هیچ کدام از آن‌ها را بنا به وجود نیاورده است بنا نه اجزای ساختمان مسجد را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را، کار بنا فقط جابه‌جایی مواد و چینش آن‌هاست اما خداوند خالق مصالح، خواص آن‌ها و حتی خالق خود بناست. برای اساس وجود و هستی بنا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آن‌ها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد.

۷۰ | پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد بلکه وجودش از خودش باشد، همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند برای شیرین شدن نیازمند چیزی هستند که خودش شیرین باشد.

۷۱ | لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم مانند حقیقت خداوند.

۷۲ | هر کدام از ما بر اساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم به روشنی می‌دانیم که در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات و مخلوقات مدد می‌رساند.

۷۳ | انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوسته او می‌دانند. هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیش‌تر شود، نیاز به او را بیش‌تر احساس و عجز و بندگی خود را بیش‌تر ابراز می‌کند.

۷۴ | این موضوعات دو دسته‌اند: الف) دسته اول موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می‌گیرند و ذهن ما توان و گنجایش فهم چپستی و ذات آن‌ها را دارد مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها ب) دسته دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد مانند شناخت ذات خداوند

۷۵ | زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است و چون خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

۷۶ | زیرا چشم ساختار مادی و جسمانی دارد و فقط از اشیا می‌تواند عکس‌برداری کند آن هم اشیایی که طیف نوری قابل درک برای چشم را منعکس می‌کنند.

۷۷ | نوعی از دیدن وجود دارد که نه تنها امکان پذیر است، بلکه از برترین هدف‌های زندگی است و هرکس باید برای رسیدن به چنین دیدنی تلاش کند. این مرتبه دیدن به وسیله قلب و ملاقات با خداست.

دوس ۲ یگانه بی‌همتا

۷۸ | آ) توحید در خالقیت (ب) توحید در مالکیت

پ) توحید در ولایت

ث) توحید در ربوبیت

۷۹ | آ) شرک در خالقیت (ب) شرک در ولایت

پ) شرک در ربوبیت

۸۰ | آ) بگو خدا آفریننده هر چیزی است.

ب) آن‌چه در آسمان‌ها و آن‌چه در زمین است، از آن خداست.

پ) آن‌ها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.

ت) بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خدا است، بگو آیا غیر او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی] اختیار سود و زیان خود ندارند؟ بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟ یا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟

۸۱ | آ) خالق جهان باشد

ب) خودش را ندارد - سرپرست و ولی دیگران باشد

۸۲ | اگر غیر از خدا کسی یا چیزی توانایی خلق کردن را داشت یا اختیار نفع و ضرر خود را داشت.

۸۳ | اصل و حقیقت توحید

۸۴ | آ) در بندگی خداوند (ب) پروردگاری خداوند (پ) توحید در ربوبیت

۸۵ | زیرا خداوند بی‌نیاز است.

۸۶ | غلط؛ مهم‌ترین اعتقاد دینی که بدون اعتقاد به آن هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد، توحید است.

۸۷ | غلط؛ جمله «لا اله الا الله» فقط یک شعار نیست بلکه پایبندی به آن لازم است.

۸۸ | غلط؛ اجازه ولایت به معنای واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست!

۸۹ | صحیح

۹۰ | غلط؛ واژه «رب» بعد از واژه «الله» بیشترین فراوانی را در میان اسمای الهی دارد.

۹۱ | صحیح

۹۲ | غلط؛ حساب جداگانه باز کردن در تدبیر امور خود و سایر موجودات به مفهوم شرک در ربوبیت است.